

6b. Wydarzenia na Węgrzech w 1956 r. – notatka roz.

Dwie sylwetki, które odegrały olbrzymią rolę w wydarzeniach węgierskich:

Imre Nagy – długoletni członek węgierskiej partii komunistycznej, po II wojnie światowej został ministrem rolnictwa, był przeciwny kolektywizacji. Od 1953 r. był premierem Węgier i zwolennikiem liberalizacji życia politycznego za co został zdymisjonowany i wykluczony z szeregów partii komunistycznej.

Janoš Kadar – jeden z konspiracyjnych przywódców partii komunistycznej w czasie wojny, aresztowany i więziony od 1951 do 1954 r.

1. Geneza

- w latach 1948 – 1953 na Węgrzech wprowadzono system stalinowski, który był wierną kopią systemu radzieckiego. Premierem był wówczas Mátyás Rákosi. W 1949 r. doprowadził on do aresztowania i skazania na karę śmierci Lászlo Rajka i jego współpracowników, członka partii komunistycznej, twórcy tajnej policji AVO, który zagrażał jego władzy. Był to pierwszy pokazowy proces w Europie Środkowo – Wschodniej .
- **Imre Nagya** (czytaj Nodi) zastąpił Mátyásą Rákosiego na stanowisku premiera w lipcu 1953 r. Chciał liberalizacji życia politycznego. Nie podobało się to „betonowi” partyjnemu – zwolennikom stalinizmu. Już w kwietniu 1955 r. został zdymisjonowany.
- odwilż spowodowana nową polityką ZSRR podjętą po referacie Nikity Chruszczowa, wygłoszonym na XX Zjeździe KPZR w lutym 1956 r.:
 - ✓ zrehabilitowano Lászlo Rajka
 - ✓ ogłoszono amnestię i wypuszczono z więzień i obozów pracy tysiące ludzi, (na Węgrzech było ok. 200 obozów pracy)
 - ✓ powstawały kluby dyskusyjne, w tym klub Petöfięgo,
- niechęć społeczeństwa do represyjnych rządów komunistycznych; dzięki odwilży społeczeństwo zorientowało się jaka była skala represji,
- w lipcu 1956 r. zmuszono Mátyásą Rákosiego do złożenia dymisji z funkcji I sekretarza Węgierskiej Partii Pracujących (WPP – węgierska partia komunistyczna); I sekretarzem WPP został Ernö Gerö,
- społeczeństwo węgierskie wysunęło swoje żądania w deklaracji „czternastu punktów”. Były to żądania:
 - ✓ przywrócenia dawnej symboliki narodowej, którą zastąpiono w okresie stalinowskim symboliką komunistyczną,
 - ✓ przywrócenia wolności słowa,
 - ✓ rewizji wyroków wydanych w procesach politycznych w okresie stalinizmu,
 - ✓ bliższych związków z Jugosławią,
 - ✓ równości w stosunkach z ZSRR,
 - ✓ wycofania się Armii Czerwonej z terytorium Węgier,
 - ✓ wolnych wyborów do parlamentu,
 - ✓ reform gospodarczych
- skupienie opozycji wokół Imre Nagya (czytaj Nodi), którego ponownie przyjęto do Węgierskiej Partii Pracujących (WPP),
- wydarzenia w Polsce w czerwcu i w październiku 1956 r. dały nadzieję na liberalizację życia na Węgrzech,

- na początku października 1956 r. rozpoczęły się masowe demonstracje w Budapeszcie (rozpoczęły się od pogrzebu ofiar procesu Rajka, których prochy ekshumowano i uroczystie pochowano),
- żądania społeczeństwa: przywrócenie demokracji (wolnych, nieskrępowanych wyborów, pluralizmu partyjnego – wielości partii politycznych), wycofania wojsk radzieckich z Węgier i rozwiązania WPP.

2. Przebieg:

a) **23.10.1956 r.** w Budapeszcie doszło do demonstracji, w której wzięli udział głównie studenci z budapesztańskiego uniwersytetu technicznego. Rozpoczęła się ona pod pomnikiem Józefa Bema. Przekształciła się w walki z siłami bezpieczeństwa gdy została przez nie ostrzelana. Opozycja została dopuszczona do władzy: Imre Nagy został premierem (23-24.10.1956 r.)

b) Powstanie węgierskie 24.10. – 28.10. 1956 r.:

- 24.10.1956 r. KC WPP (Komitet Centralny WPP) z Ernő Gerő na czele, poprosił siły radzieckie o pomoc w stłumieniu kontrrewolucji.
- wkroczeniu oddziałów radzieckich do Budapesztu wywołało ogólnonarodowe powstanie i walki z czołgami radzieckimi na ulicach stolicy,
- pozbawiono Ernő Gerő władzy; Janos Kadar został I sekretarzem WPP
- samosądy na członkach węgierskiej służby bezpieczeństwa (AVH),
- część oddziałów Węgierskiej Armii Ludowej poparła powstanie,
- 28.10.1956 r. Imre Nagy wynegocjował opuszczenie Budapesztu przez wojska radzieckie.

c) Demokratyzacja Węgier:

- 30.10. – zezwolono na działania partii politycznych (Partia Drobnych Posiadaczy, Narodowa partia Chłopska, Partia Socjaldemokratyczna) – powstaje rząd koalicyjny,
- WPP ulega rozwiązaniu,
- 31.10. – deklaracja o wystąpieniu Węgier z Układu Warszawskiego, zapowiedzenie rewizji, niekorzystnych dla Węgier układów gospodarczych (zawartych w ramach RWPG),
- 1.11. – ogłoszenie neutralności Węgier. Rząd węgierski poprosił o pomoc ONZ.

d) Zakończenie wydarzeń węgierskich:

- komuniści i ZSRR nie chcieli dopuścić do liberalizacji i demokratyzacji życia na Węgrzech gdyż to pociągnęłoby za sobą rozpad bloku radzieckiego. Dlatego też postanowiono przywrócić rządy komunistyczne na Węgrzech.
- 3.11. – aresztowanie delegacji rządu węgierskiego podczas rozmów dotyczących wycofania wojsk radzieckich z Węgier. Aresztowano wówczas Imre Nagy`a i wywieziono do ZSRR.
- 4.11. – w Szolnok powstaje Węgierski Rewolucyjny Rząd Robotniczo – Chłopski na czele z Janošem Kadarem, który wystosował do ZSRR prośbę o pomoc – ponowna interwencja radziecka na Węgrzech.
- 4-15.11.1956 – walki na terenie całego kraju. Do walki z Armią Czerwoną przystąpiły oddziały regularnej armii węgierskiej oraz oddziały powstańcze, złożone z cywili. Powstanie zostało ostatecznie stłumione.
- Powstaje Węgierska Socjalistyczna Partia Robotnicza (na czele Janoš Kadar).

3. Skutki:

- zginęło ok. 32 tys. osób, w tym ok. 2,5 tys. powstańców (reszta to osoby cywilne), a około 200 tys. wyemigrowało,

- represje: powołano trybunały stanu wyjątkowego, które wydały ponad 2 tys. wyroków śmierci, zesłano w głąb ZSRR około 6 tys. osób do obozów pracy,
- protest Zgromadzenia Ogólnego ONZ przeciwko interwencji radzieckiej na Węgrzech niczego nie zmienił.
- 1958 – śmierć Imre Nagy w ZSRR oraz jego 4 współpracowników – został rozstrzelany.